

Верховний
Суд

Дайджест

правових позицій судової палати для
розгляду справ про банкрутство КГС ВС

(актуальна судова практика у справах про банкрутство
юридичних осіб)

3/2025

Перелік уживаних скорочень

АМКУ – Антимонопольний комітет України

ВС – Верховний Суд

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

Закон про банкрутство – Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КМУ – Кабінет міністрів України

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

ПК України – Податковий кодекс України

ФДМУ – Фонд державного майна України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник5

Щодо розгляду у межах справи про банкрутство спору про визнання недійсним розпорядження КМУ в частині передання єдиного майнового комплексу ДП із сфери управління Національної академії аграрних наук України до сфери управління ФДМУ

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство6

Щодо документальної обґрунтованості кредиторських вимог ініціюючого кредитора, за заявою якого відкривається провадження у справі

Щодо встановлення відсутності спору про право стосовно вимог ініціюючого кредитора як обов'язкової умови для відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо відкриття провадження у справі про банкрутство за вимогами за фінансовими аграрними розписками

Щодо дослідження фінансово-господарського стану боржника на стадії відкриття провадження у справі

Щодо правил визначення належного провадження та територіальної підсудності справи стосовно боржника за правилами КУЗПБ при вирішенні питання про перешкоди для відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо неможливості відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, який обґрунтував свої вимоги до боржника заборгованістю, що виникла у приватизованого ним підприємства

Покладення на органи управління боржника солідарної відповідальності14

Щодо визначення ознак загрози неплатоспроможності

Щодо передумов для покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство

Визнання недійсними правочинів боржника.....17

Щодо визнання недійсними договорів поруки з підстав їх фраздаторності

Щодо витребування у добросовісного набувача майна, яке було відчужене боржником за фраздаторним правочином за відсутності дефекту волі

Розпорядження майном боржника20

Щодо визначення статусу кредиторських вимог (конкурсні чи поточні) в контексті понять «виникнення зобов'язання» та «строк виконання зобов'язання»

Щодо порядку розгляду кредиторських вимог у справі про банкрутство, ролі та обов'язків суду на цій стадії

Щодо дослідження судом доказів, наявних в матеріалах справи позовного провадження

Щодо випадків, коли безспірні вимоги кредитора потребують додаткового доведення первинними документами з урахуванням підвищеного стандарту доказування

Санація боржника.....24

Щодо умов та підстав для ведення процедури санації боржника і затвердження плану санації

Ліквідаційна процедура26

Щодо вимог контролюючого органу, які ґрунтуються на грошових зобов'язаннях, самостійно задекларованих платником податків, щодо якого відкрита ліквідаційна процедура

Щодо грошових вимог податкового органу у справі про банкрутство

Щодо права контролюючого органу на оскарження рішення про закриття провадження у справі про банкрутство

Щодо розгляду позовних вимог АМКУ про стягнення з банкрута штрафу за порушення вимог Закону України «Про захист економічної конкуренції» та пені за його несплату

Субсидіарна відповідальність.....32

Щодо умов і підстав для застосування субсидіарної відповідальності

III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ35

Щодо набуття уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) статусу учасника справи про банкрутство

Щодо правозастосування положень Закону України «Про судовий збір» стосовно визначення ставок судового збору в процедурах банкрутства

Щодо звільнення від сплати судового збору за подання боржником в особі розпорядника майна апеляційної скарги

Щодо правил оскарження судового рішення, ухваленого за результатами розгляду вимог кредитора у справі про банкрутство

Щодо судових рішень, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник

Щодо розгляду в межах справи про банкрутство спору про визнання недійсним розпорядження КМУ в частині передання єдиного майнового комплексу ДП із сфери управління Національної академії аграрних наук України до сфери управління ФДМУ

Частиною першою статті 2 КУзПБ визначено, що провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, ГПК України, іншими законами України.

За змістом статті 7 КУзПБ правило концентрації в межах справи про банкрутство майнових спорів, стороною яких є боржник, є універсальним та не передбачає винятків залежно від суб'єктного складу сторін спору.

Розгляд усіх майнових спорів, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися лише господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

Якщо наслідком задоволення вимоги, заявленої у справі, стороною якої є особа, щодо якої відкрито провадження у справі про банкрутство, може бути зміна розміру або складу ліквідаційної маси боржника, таку справу слід розглядати у межах справи про банкрутство на підставі статті 7 КУзПБ, а спір є майновим у розумінні положень цього Кодексу.

Стаття 7 КУзПБ, по суті, є спеціальною у відносинах неплатоспроможності і розширює (коригує) правове регулювання кола питань, які відносяться як до предметної та суб'єктної, так і до територіальної (виключної) юрисдикції (статті 20, 30 ГПК України) спорів у справах про банкрутство. Це очевидно у порівнянні норми пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України із частиною другою статті 7 КУзПБ, де законодавець розширив предметну підсудність майнових спорів у справах про банкрутство від «вимоги до боржника» до «всі майнові спори, стороною в яких є боржник». Тому з набуттям чинності КУзПБ до господарської юрисдикції віднесено як позовні вимоги до боржника, так і вимоги боржника до інших осіб щодо його майна (майнових прав).

Правило статті 7 КУзПБ має важливий системний зв'язок і вплив на судове провадження за участю боржника, щодо якого відкрито справу про банкрутство, оскільки ця норма забезпечує вирішення та досягнення основних завдань, які законодавець закрив для належного вирішення справ про банкрутство.

Мета та завдання розгляду справ позовного провадження, який охоплюється статтею 7 КУзПБ, окрім визначених загальними нормами ГПК України, полягають у тому, що вони повинні перебувати у взаємозв'язку з метою та завданнями, закладеними в основу реалізації судових процедур банкрутства та провадження у справі про банкрутство в цілому.

Організаційною формою досягнення згаданого взаємозв'язку є запроваджений у статті 7 КУзПБ принцип концентрації, який покликаний спрямувати всі судові провадження щодо боржника у справі про банкрутство відповідно до цілей і завдань, визначених законодавцем у КУзПБ.

Таким чином, частина друга статті 7 КУзПБ містить спеціальне правило, яке безпосередньо вирішує питання територіальної (виключної) підсудності спорів у справах про банкрутство. На відміну від ГПК України, в якому за критерій розгляду справи взято 5 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – березень 2025 року

місцезнаходження суду або особи, КУЗПБ встановлює самостійний універсальний критерій підсудності справ, стороною в яких є боржник: у межах справи про банкрутство.

З огляду на положення статті 7 КУЗПБ, які кореспондуються з пунктом 8 частини першої статті 20 ГПК України, у межах справи про банкрутство мають розглядатися будь-які спори, стороною яких є боржник, адже наслідком задоволення заявлених у таких спорах вимог (зазвичай майнових) може бути зміна розміру або складу ліквідаційної маси боржника.

У правовідносинах приватизації саме ФДМУ виконує функції власника майна та вчиняє правочини, спрямовані на відчуження речових прав держави на майно іншим фізичним та юридичним особам.

Отже, розпорядження КМУ щодо передачі ДП (боржника) як цілісного майнового комплексу у відання ФДМУ і спір щодо визнання недійсним цього розпорядження в частині такої передачі впливають на зміну конкурсної маси боржника.

Оскільки предмет спору безпосередньо пов'язаний зі зміною органу управління боржника, переданням усього його майна в управління іншому суб'єкту, що впливає на зміну конкурсної маси боржника і, відповідно, законні інтереси боржника та його кредиторів, то позовні вимоги ДП про визнання недійсним акта органу державної влади, спростування майнових дій та визнання їх протиправними підлягають розгляду в межах справи про його банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 28.01.2025 у справі № 904/2032/16 (904/1912/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125060505>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо документальної обґрунтованості кредиторських вимог ініціюючого кредитора, за заявою якого відкривається провадження у справі

Оскільки стадія відкриття провадження у справі про банкрутство має своїми наслідками не лише заходи процесуального характеру, а й організаційного та майнового, обов'язком ініціюючого кредитора є надання суду достатніх належних доказів існування непогашеного грошового зобов'язання боржника перед кредитором з метою виключення у майбутньому розумних сумнівів інших кредиторів боржника в обґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство.

Тож важливим питанням під час відкриття провадження у справі про банкрутство є документальна обґрунтованість кредиторських вимог ініціюючого кредитора, за заявою якого відкривається провадження у справі.

У разі ініціювання справи про банкрутство наявність боргу підтверджується в порядку, визначеному положеннями статей 74, 76, 77 ГПК України, та доказами у такому обсязі, який є необхідним з урахуванням правової природи правовідносин між боржником і кредитором.

Доказами на підтвердження наявності боргу можуть бути, зокрема, але не виключно: судові рішення, правочини, первинні бухгалтерські документи, які містять відомості про господарську операцію та підтверджують її здійснення. До таких доказів належать банківські виписки, платіжні доручення, видаткові накладні, довідки, листи, протоколи та будь-які інші документи, що доводять факт невиконання боржником взятих на себе зобов'язань.

На ініціюючого кредитора покладено обов'язок документально довести наявність грошового зобов'язання боржника перед таким кредитором та зазначити обставини його невиконання, тоді як боржник наділений правом названі обставини або спростувати, або підтвердити.

Для унеможливлення загрози визнання судом у справі про банкрутство фіктивної кредиторської заборгованості боржника суд має розглядати заяви з кредиторськими вимогами із застосуванням засад змагальності сторін у справі про банкрутство у поєднанні з детальною перевіркою підстав виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, розміру та моменту виникнення. У разі виникнення мотивованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог на заявника таких кредиторських вимог покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування задля забезпечення перевірки господарським судом підстав та моменту виникнення грошових вимог, їх характеру та розміру.

Водночас суд не наділений на стадії розгляду заяви ініціюючого кредитора правом дослідження та оцінки укладених правочинів щодо їх фіктивності або наявності обставин, які свідчать про те, що такі правочини є фраздаторними (фіктивними), оскільки положеннями КУзПБ передбачено «інструменти» (див. статтю 42, частину другу статті 61 КУзПБ тощо), які надають змогу учасникам провадження у справі про банкрутство оскаржити такі правочини або притягти винних осіб до відповідальності за їх вчинення та мінімізувати негативний вплив як на окремих учасників провадження у справі про банкрутство, так і на таке провадження в цілому вже після його відкриття.

Завданням підготовчого засідання господарського суду в розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка обґрунтованості вимог заявника (заявників) щодо відповідності таких вимог поняттю «грошове зобов'язання» боржника перед ініціюючим кредитором, встановлення наявності спору про право та можливості задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі.

Надаючи оцінку заяві ініціюючого кредитора та доданим до неї документам, суд повинен дотриматися балансу, який унеможливить підміну однієї процесуальної (процедурної) дії, передбаченої КУзПБ, іншою (наприклад, перевірку обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство у підготовчому засіданні процедурою розгляду заяви недійсності (фраздаторності) окремого правочину боржника).

Детальніше з текстом постанови від 11.03.2025 у справі № 903/439/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126122759>.

Щодо встановлення відсутності спору про право стосовно вимог ініціюючого кредитора як обов'язкової умови для відкриття провадження у справі про банкрутство

З огляду на важливі правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство, які, крім заявника та боржника, стосуються невизначеного кола осіб – потенційних кредиторів боржника та інших учасників, ухваленню відповідного рішення суду (відкриття провадження у справі про банкрутство або відмова у відкритті) має передувати системний аналіз обставин, пов'язаних із правовідносинами, з посиланням на які заявник обґрунтовує свої вимоги до боржника, на підставі поданих доказів. Лише після з'ясування та перевірки таких обставин суд може встановити обґрунтованість вимог кредитора до боржника, а також наявність чи відсутність спору про право у цих правовідносинах як передумови для відкриття провадження у справі.

Водночас правова категорія «спір про право», яку з'ясовує суд у підготовчому засіданні перед відкриттям провадження у справі про банкрутство, може бути виражена як у процесуальній формі, про що свідчать судові акти, так і в матеріально-правовій формі, що підтверджується юридичними фактами, які дають змогу зробити обґрунтований висновок про наявність суперечностей (розбіжностей) у складі вимог кредитора, а отже, відсутність можливості на цій стадії судового провадження встановити дійсний стан суб'єктивного права кредитора та кореспондуючого йому суб'єктивного обов'язку.

Установлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

При цьому наявність спору про право може бути виражена у двох формах:

- процесуальній (наявності позову, який поданий до ініціювання кредитором справи про банкрутство та предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги цього кредитора);

- матеріально-правовій (відсутності можливості встановити дійсний стан суб'єктивного права кредитора та кореспондуючого йому суб'єктивного обов'язку боржника).

Щодо поняття «спір про право» в розумінні частини шостої статті 39 КУзПБ, то це формально визнана суперечність між суб'єктами цивільного права, яка виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншої і потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом. Поняття «спір про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення. Тому, вирішуючи питання, чи свідчить вимога кредитора (кредиторів) про наявність спору про право, слід враховувати, що спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їхніх прав та обов'язків і неможливістю їх здійснення без усунення перешкод в судовому порядку. Спір про право може спостерігатися також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду.

Отже, спір про право пов'язаний виключно з порушенням, оспоренням, невизнанням або недоведенням суб'єктивного права, при якому існують конкретні особи, які перешкоджають в реалізації права. Установлення відсутності спору про право щодо вимог

ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Законодавство не містить переліку критеріїв для висновку про існування спору про право, який може бути виражений як у процесуальній формі (підтверджуватися судовими актами), так і в матеріально-правовій формі (підтверджуватися юридичними фактами).

Методом встановлення таких фактів є дослідження господарським судом відзиву боржника, заслуховування пояснень представника боржника або дослідження Єдиного реєстру судових рішень, відомості з якого є відкритими та загальнодоступними, щодо наявності на розгляді іншого суду позову боржника до ініціюючого кредитора із названих питань. Водночас відсутність будь-яких заперечень боржника з приводу зазначеної вимоги кредитора може свідчити про її визнання, а отже, про відсутність спору між сторонами про право.

Заперечення (обґрунтовані) боржника щодо вимог заявника у вигляді позову, предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора, і який подано до суду до надходження заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство, беззаперечно свідчать про наявність спору про право в розумінні положень частини шостої статті 39 КУзПБ.

Тож існування нерозглянутого судом позову, предметом якого є оспорення боржником правочину, на якому ґрунтуються вимоги ініціюючого кредитора, який подано до надходження заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство і під час вирішення якого в порядку позовного провадження підлягають з'ясуванню обставини щодо правомірності його укладення, наявності права кредитора на отримання коштів та обов'язку боржника їх сплатити, свідчить про наявність між сторонами спору про право в розумінні положень частини шостої статті 39 КУзПБ, що є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 28.01.2025 у справі № 927/531/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125000602> (також див. постанови від 23.01.2025 у справі № 924/793/24, від 11.02.2025 у справі № 921/409/24).

Щодо відкриття провадження у справі про банкрутство за вимогами за фінансовими аграрними розписками

Товарна аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, який фіксує безумовне зобов'язання боржника здійснити поставку саме узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки, якої визначаються сторонами саме у цьому документі. Порядок видачі аграрної розписки унормовано, зокрема, статтею 9 Закону України «Про аграрні розписки», а виконання за нею має відповідати вимогам статті 12 цього Закону.

Статтею 13 зазначеного Закону встановлено, що наявність аграрної розписки без відмітки про її виконання є достатнім підтвердженням безспірності вимог кредитора за аграрною розпискою.

Отже, сама по собі відсутність напису «Виконано», за умови настання строку виконання фінансової аграрної розписки, свідчить про наявність безспірних вимог кредитора до боржника.

У разі невиконання боржником зобов'язань за аграрною розпискою у визначений у ній строк кредитор має право звернутися до особи, уповноваженої вчиняти нотаріальні дії, за вчиненням виконавчого напису, який підлягає негайному виконанню і на підставі якого орган або особа, що здійснює примусове виконання судових рішень, рішень інших органів протягом семи днів забезпечує передачу кредитору за аграрною розпискою предмета застави аграрної розписки (частина друга статті 13 Закону України «Про аграрні розписки»).

При цьому посилання в аграрній розписці на договір поставки спрямоване виключно на підтвердження юридичного статусу кредитора відповідача (боржника).

Позаяк сума безумовного зобов'язання визначена самим боржником за договорами поставки під час видачі ним фінансової аграрної розписки за погодженою з кредитором формулою, така обставина презюмує обізнаність боржника не лише з обсягом зобов'язань, а й з їх безумовністю та безспірністю.

Детальніше з текстом постанови від 19.02.2025 у справі № 924/700/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125638006>.

Щодо дослідження фінансово-господарського стану боржника на стадії відкриття провадження у справі

За змістом частини третьої статті 39 КУзПБ боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість. При цьому частиною шостою цієї статті визначено, що господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, серед іншого, якщо вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

Тобто з наведених положень статті 39 КУзПБ вбачається, що юридичне значення для вирішення господарським судом питання щодо наявності однієї з підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, пов'язаної з доведенням боржником своєї платоспроможності, є саме факт погашення (задоволення) грошових вимог ініціюючого кредитора до підготовчого засідання.

При цьому на господарський суд покладається обов'язок перевірки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора та з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, що, враховуючи принцип дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів, має здійснюватися судом незалежно від погодження боржником із заявленими вимогами чи, навпаки, його пасивної процесуальної поведінки у вигляді неподання відзиву на заяву про відкриття відповідного провадження.

Водночас дійсний фінансово-господарський стан боржника у справі про банкрутство встановлюється господарським судом на підставі дослідження поданого розпорядником майна боржника аналізу, передбаченого абзацом шостим частини третьої статті 44 КУзПБ. У разі встановлення господарським судом у процедурі розпорядження майном боржника відсутності ознак його неплатоспроможності провадження у справі підлягатиме закриттю відповідно до пункту 10 частин першої та другої статті 90 КУзПБ.

Отже, суд не має обов'язку досліджувати фінансово-господарський стан боржника на стадії відкриття провадження у справі про його банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 04.03.2025 у справі № 908/334/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804580> (також див. постанову від 19.02.2025 у справі № 908/675/24).

Щодо правил визначення належного провадження та територіальної підсудності справи стосовно боржника за правилами КУзПБ при вирішенні питання про перешкоди для відкриття провадження у справі про банкрутство

З моменту звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство факт зміни місцезнаходження боржника не має юридичного значення, оскільки він не породжує правових наслідків у вигляді процесуальних дій чи рішень, адже суд, отримавши заяву кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство, у питанні визначення місцезнаходження боржника покладається на відповідні відомості, зазначені у заяві.

Умовою розгляду по суті кожної із заяв щодо порушення та здійснення стосовно боржника однакових або різних проваджень, передбачених КУзПБ (про відкриття провадження у справі про банкрутство та санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство), з дослідженням та оцінкою обґрунтованості відповідних вимог, зокрема щодо підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство у випадках, визначених законом (частина перша статті 37, частина п'ята статті 38 та абзац другий частини четвертої статті 39 КУзПБ), або для прийняття заяви про затвердження плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство (частина шоста статті 5 КУзПБ), є насамперед врахування та дотримання порядку розгляду тих заяв, що календарно надійшли пізніше ніж перша із них (яка прийнята судом до розгляду).

Дотримання порядку розгляду тих заяв, що календарно надійшли пізніше ніж перша із них (яка прийнята судом до розгляду), а також застосування визначених законом процесуальних наслідків є умовою для забезпечення судами принципу концентрації у справах про банкрутство, закріпленому в окремих нормах КУзПБ, зокрема у тих, які призначені запобігти відкриттю декількох передбачених КУзПБ проваджень щодо одного боржника, а саме:

- частина перша статті 37 КУзПБ: господарський суд відмовляє у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, якщо стосовно боржника відкрито провадження у справі про банкрутство або заява надійшла від кредитора, вимоги якого включені до затвердженого плану санації відповідно до статті 5 цього Кодексу, і відсутні докази невиконання зобов'язань за таким планом санації;
- частина шоста статті 5 цього Кодексу: господарський суд відмовляє у прийнятті заяви про затвердження плану санації, якщо стосовно боржника відкрито провадження у справі про банкрутство.

Спеціальний закон з питань банкрутства – КУзПБ – не допускає прийняття заяв щодо відкриття та здійснення стосовно того самого суб'єкта господарювання декількох однакових або різних проваджень у справах за правилами зазначеного Кодексу (про банкрутство, щодо санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство) і, відповідно, не дозволяє відкриття та здійснення одним або кількома місцевими господарськими судами одночасно відповідних проваджень, оскільки це суперечить завданням господарського судочинства, встановленим статтею 2 ГПК України, зокрема таким основним засадам і принципам господарського судочинства: верховенство права;

розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами тощо.

Отже, прийняття судом заяви про відкриття щодо суб'єкта господарювання провадження у справі за правилами КУзПБ (про банкрутство, санацію боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство) з подальшим здійсненням розгляду відповідного питання (щодо відкриття провадження у справі та здійснення щодо суб'єкта господарювання провадження у такій справі) не допускає / виключає прийняття надалі тим самим або іншим господарським судом щодо того самого суб'єкта господарювання іншої заяви про здійснення аналогічного або іншого провадження у справі за правилами КУзПБ, яка надійшла пізніше.

Тому ухвалення господарським судом за іншим місцем реєстрації боржника (за заявою боржника про затвердження плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство) рішення про прийняття зазначеної заяви та введення мораторію на задоволення вимог кредиторів боржника, можливість постановлення якого обумовлена, зокрема, діями боржника щодо зміни його місцезнаходження, не породжує правових наслідків для раніше прийнятої до розгляду в підготовчому засіданні заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника та не зумовлює ухвалення судом відповідного рішення (про відмову у відкритті провадження за правилами частини шостої статті 39 у поєднанні з приписами частини першої статті 37 КУзПБ тощо).

Детальніше з текстом постанови від 04.03.2025 у справі № 916/2453/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804569>.

Щодо неможливості відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, який обґрунтував свої вимоги до боржника заборгованістю, що виникла у приватизованого ним підприємства

Згідно із частиною другою статті 26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» до договору купівлі-продажу об'єкта приватизації включаються передбачені умовами аукціону, викупу зобов'язання сторін, зокрема щодо погашення боргів із заробітної плати та перед бюджетом, простроченої кредиторської заборгованості підприємства, що є об'єктом приватизації.

Отже, захист прав кредиторів за вимогами до придбаного покупцем у процесі приватизації підприємства, які існували на момент його придбання, може здійснюватися шляхом заявлення кредитором (кредиторами) вимоги до покупця щодо виконання відповідної умови договору купівлі-продажу, зокрема вимоги про погашення покупцем боргів придбаного ним підприємства, а саме простроченої кредиторської заборгованості такого підприємства.

Чинне законодавство, окрім добровільного погашення покупцем кредиторської заборгованості придбаного ним підприємства, визначає два основних способи її погашення у примусовому порядку: шляхом вирішення судом відповідного спору між кредитором приватизованого підприємства та його покупцем про стягнення відповідної суми заборгованості в позовному порядку; шляхом задоволення відповідних вимог у межах

провадження у справі про банкрутство в разі звернення кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Проте приписами абзацу чотирнадцятого пункту 7-4 розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» встановлено, що тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, наведені положення статті 26 цього Закону, зокрема абзацу п'ятого частини другої (у частині погашення простроченої кредиторської заборгованості, крім заборгованості перед бюджетом) не застосовуються.

При цьому абзац чотирнадцятий пункту 7-4 розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» зазначеного Закону має застереження щодо винятків у його застосуванні, відповідно до яких положення цього абзацу не поширюються на випадки придбання у процесі приватизації майна Державного підприємства спиртової та лікєро-горілкової промисловості «Укрспирт» (далі – ДП «Укрспирт» та об'єктів великої приватизації.

Наведеними положеннями Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» законодавець запровадив тимчасову, на період дії правового режиму воєнного стану, заборону на застосування вимоги цього Закону щодо виконання покупцем єдиного майнового комплексу підприємства, що є об'єктом приватизації, умови, що підлягає включенню до договору купівлі-продажу об'єкта приватизації, як-от погашення простроченої кредиторської заборгованості підприємства (що є об'єктом приватизації, за винятком приватизованого майна ДП «Укрспирт» та об'єктів великої приватизації), крім заборгованості перед бюджетом.

Тож кредитори за вимогами щодо простроченої заборгованості, крім кредиторів за вимогами щодо заборгованості перед бюджетом викупленого в процесі приватизації підприємства, крім придбаного у процесі приватизації майна ДП «Укрспирт» та об'єктів великої приватизації, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, не мають права вимагати від покупця, який є правонаступником підприємства як єдиного майнового комплексу, що є об'єктом приватизації (частина перша статті 28 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»), виконання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації в частині виконання викуплених покупцем зобов'язань підприємства та погашення простроченої кредиторської заборгованості такого підприємства.

Тобто відповідні кредитори тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, не мають права вимагати від покупця об'єкта приватизації (підприємства як єдиного майнового комплексу) погашення відповідної кредиторської заборгованості в примусовому порядку у будь-який передбачений законом спосіб: і шляхом звернення до суду з вимогами про стягнення такої заборгованості (у позовному порядку), і шляхом задоволення цих вимог у справі про банкрутство.

Чинне законодавство (і КУЗПБ, й інші нормативні акти) містять спеціальні (особливі) підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника (зокрема юридичної особи), які можуть бути зумовлені:

особою суб'єкта банкрутства: належністю особи боржника до певного, визначеного законом переліку осіб, місцем розташування підприємства боржника, його єдиного майнового комплексу тощо (пункти 1-6, 1-8, 1-9 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ, а із січня 2025 року – пункт 1-7 та абзац третій частини шостої статті 39 КУЗПБ);

характером грошових вимог: періодом та обставинами виникнення грошових вимог ініціюючого кредитора до боржника (пункт 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ).

Такі спеціальні підстави містить, зокрема, розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, який було доповнено пунктом 1-6 згідно із Законом України від 13.07.2023 № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», що набрав чинності з 29.07.2023.

Тож у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство пріоритетним (порівняно із загальними підставами для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника) є врахування спеціальних імперативних, а тому безумовних законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи, тобто таких обмежень / заборон, що застосовуються судом самостійно та незалежно від того, чи встановив суд, стверджує сторона та є інші загальні (однакові для всіх боржників) підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Таким чином, тимчасова, протягом дії воєнного стану в Україні, заборона на погашення за вимогами кредиторів будь-якої (крім заборгованості перед бюджетом) простроченої заборгованості придбаного боржником державного підприємства, зокрема і заборона на погашення таких вимог у межах справи про банкрутство, виключає відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за заявою кредитора, який обґрунтував заявлені грошові вимоги заборгованістю, що виникла у підприємства, приватизованого боржником, оскільки така заборона діє за законом та є імперативною.

Детальніше з текстом постанови від 04.02.2025 у справі № 916/3735/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125224550>.

Покладення на органи управління боржника солідарної відповідальності

Щодо визначення ознак загрози неплатоспроможності

Умовами для встановлення щодо боржника такого складного за своїм змістом юридичного факту, як загроза неплатоспроможності боржника, є одночасна (зокрема протягом місячного періоду, визначеного частиною шостою статті 34 КУзПБ) наявність двох обставин: 1) існування у боржника щонайменше перед двома кредиторами зобов'язань, строк виконання яких настав та визначається за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підяду, позики, бюджетні та податкові тощо); 2) розмір всіх активів боржника є меншим, ніж сумарний розмір зобов'язань перед всіма кредиторами боржника, строк виконання яких настав за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підяду, позики, бюджетні та податкові тощо), тобто існує такий майновий стан боржника за всіма його показниками (основними фондами, дебіторською заборгованістю, строк виконання зобов'язань щодо якої настав, тощо), який за сукупною вартістю всіх активів боржника очевидно не здатний забезпечити задоволення вимог щодо виконання

зобов'язань перед всіма кредиторами, строк виконання яких настав, ні у добровільному, ні у передбаченому законом примусовому порядку. При цьому зобов'язання, що підтверджують виникнення загрози неплатоспроможності, мають бути реальними та документально підтвердженими.

Для визначення ознак загрози неплатоспроможності правове значення має сукупний розмір боргових зобов'язань, а не їх структура, оскільки при аналізі фінансового стану боржника із загального переліку зобов'язань не виключаються ті, які не дають змоги кредитору ініціювати процедуру банкрутства.

Отже, загроза неплатоспроможності боржника розкривається законодавцем через його фінансово-економічний стан, основним визначальним критерієм якого є нездатність боржника відповісти за своїми зобов'язаннями належним йому майном (активами) і тим самим виконати грошові зобов'язання в повному обсязі перед всіма кредиторами.

При цьому фінансово-економічний стан, що визначається на підставі відповідних показників матеріального, фінансового стану боржника та стану його господарської діяльності (з контрагентами тощо) як загроза неплатоспроможності, має бути не умовно-тимчасовим, а стабільно-незворотним для боржника і наслідки такого стану мають безпосередньо впливати на стан розрахунків з кредиторами. Також доцільно враховувати реальні (доведені належними доказами) майбутні зміни вартості та/або складу активів, з використанням яких можуть бути задоволені вимоги кредиторів, що відбудуться (повинні відбутись) протягом відповідного місяця, тому що керівник має право посилається на реальні очікування зміни складу та вартості активів, фінансового стану підприємства з огляду на його господарську діяльність.

Якщо звернення або незвернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство жодним чином не впливає і не змінює стану та порядку розрахунків з кредиторами, не призводить до порушення їхніх прав на задоволення вимог до боржника (інших негативних наслідків для кредиторів: простій, збитки, штрафні санкції внаслідок невиконання боржником зобов'язання перед кредиторами) або якщо внаслідок неподання боржником відповідної заяви не змінились / не погіршились його розрахункові можливості (можливості відповідати за зобов'язаннями, зокрема і належними йому активами: майном, коштами, правом вимоги до третіх осіб тощо), суд зазначає про очевидну відсутність загрози неплатоспроможності боржника.

Тому, якщо судом з'ясовано, що вартість активів боржника у вигляді дебіторської заборгованості значно перевищувала суму простроченої заборгованості перед кредиторами, це свідчить про відсутність у нього стану загрози неплатоспроможності до відкриття справи про банкрутство в розумінні частини шостої статті 34 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 28.01.2025 у справі № 914/4064/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124964483>.

Щодо передумов для покладення солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство

Щодо правової природи солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство, то цей вид відповідальності має деліктну природу, що узгоджується із частиною першою статті 1166 ЦК України, якою встановлено, що майнова шкода,

завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовуються в повному обсязі особою, яка її завдала.

Тлумачення положень частини шостої статті 34 КУзПБ полягає в такому:

- порушення вимоги закону своєчасно звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство є підставою для стягнення з винного члена органу управління боржника збитків, спричинених таким порушенням, на користь боржника;

- належним позивачем за вимогою про стягнення збитків є як кредитор, так і боржник;

- кошти, стягнені із суб'єкта солідарної відповідальності, є коштами боржника, які, зокрема, включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані для задоволення вимог кредиторів лише у порядку черговості, встановленій КУзПБ.

Тож визначене частиною шостою статті 34 КУзПБ правопорушення має співвідноситися з наявністю необхідних умов (елементів), які є підставою для застосування цього виду відповідальності.

Одним із таких елементів є розмір солідарної відповідальності, тобто розмір збитків, завданих боржнику і, відповідно, його кредиторам внаслідок допущеного порушення, що полягає у порушенні визначеного частиною шостою статті 34 КУзПБ місячного строку звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство в разі загрози неплатоспроможності боржника та в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

Отже, звернення до суду з вимогами про покладення на винного члена органу управління боржника солідарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство потребує визначення заявником розміру цієї відповідальності та заявлення ним до суб'єкта солідарної відповідальності вимоги щодо стягнення відповідної суми для задоволення тих вимог кредиторів, що залишились незадоволеними внаслідок допущеного таким суб'єктом порушення.

Без зазначення в заяві про покладення солідарної відповідальності розміру цієї відповідальності та за відсутності вимоги про стягнення із суб'єкта солідарної відповідальності певної суми звернення з такими вимогами є неналежним, а тому немає підстав для їх задоволення.

Тож, якщо заявником не визначено розміру солідарної відповідальності у спірних правовідносинах та не заявлено до керівника боржника вимог про стягнення певної суми у межах покладення такої відповідальності, з огляду на встановлені судами обставини, що ліквідатор боржника продовжує вчиняти дії щодо виявлення його майнових активів і наявності у нього такого активу, як кошти, та володіння корпоративними правами іншої юридичної особи, заявлення та розгляд судом по суті відповідних вимог кредитора, а також дослідження й оцінка ними відповідних обставин справи є передчасними.

Детальніше з текстом постанови від 21.01.2025 у справі № 908/2157/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125061168> (також див. постанови від 25.02.2025 у справі № 914/1200/21, від 04.03.2025 у справі № 908/1244/22, від 04.03.2025 у справі № 908/1244/22, від 04.03.2025 у справі № 921/110/23).

Визнання недійсними правочинів боржника

Щодо визнання недійсними договорів поруки з підстав їх фраздаторності

У ЦК України немає окремого визначення фраздаторних правочинів, а тому їх ідентифікація досягається через застосування принципів (загальних засад) цивільного законодавства та меж здійснення цивільних прав. Спільною ознакою таких правочинів є вчинення сторонами дій з виведення майна боржника на користь третіх осіб з метою унеможливлення виконання боржником своїх зобов'язань перед кредиторами та з порушенням принципу добросовісної поведінки сторони у цивільних правовідносинах.

Використання особою належного їй суб'єктивного права не для задоволення легітимних інтересів, а з метою заподіяння шкоди іншим учасникам цивільних правовідносин та приховування дійсного наміру сторін під час вчинення правочину вважається очевидним застосуванням приватноправового інструментарію всупереч його призначенню та «вживанням права на зло». За таких умов недійсність договору як приватноправова категорія є інструментом, який покликаний не допускати чи припиняти порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати.

Добросовісність та розумність як принципи цивільного обороту (стаття 3 ЦК України) мають лежати в основі як активної, так і пасивної поведінки всіх учасників обороту. Діяльність у підприємницькій сфері за загальним правилом має бути спрямована на отримання правомірного прибутку учасниками господарських відносин. Усі учасники господарських відносин повинні ухилятися від здійснення дій, що очевидно спрямовані на іншу мету, зокрема виведення активів уже неплатоспроможного учасника господарського обороту. Таке виведення активів може здійснюватися шляхом безпосереднього очевидно нееквівалентного продажу / обміну майна особи, при якому здійснюється несправедливе зменшення майна особи як основи господарювання, або шляхом набуття обов'язків, уклавши договір поруки за боргами третіх осіб, які є формально самостійними учасниками господарського обороту.

Вступаючи у договірні відносини щодо поруки за боргами третіх осіб, сторони такого договору, з урахуванням категорії «підприємницького ризику» та фраздаторності, у розрізі регулювання відносин неплатоспроможності повинні розкрити суду ті реальні мотиви, з яких вони виходили, укладаючи спірний правочин, які б підтверджували реальні ринкові наміри сторін цього правочину щодо отримання прибутку під час здійснення звичайної ринкової діяльності.

За законом майно юридичної особи фактично є способом забезпечення майбутніх зобов'язань боржника перед третіми особами – кредиторами. За загальним правилом майнова сутність господарювання полягає у відносно еквівалентному обміні матеріальними цінностями для забезпечення росту в суб'єкта господарювання виробництва товарів, надання послуг. Тож навмисне зменшення майнової основи суб'єкта господарювання без наявності підстав вважати, що таке зменшення буде компенсовано відносно рівним еквівалентом з боку контрагента, знижує можливість такого суб'єкта відповідати перед своїми кредиторами належним йому майном, що і є безпосередньою ознакою фраздаторності та її економічною сутністю. При цьому поява у майбутньому

кредиторів у справі про банкрутство не впливає на економічну сутність фrawdаторного правочину і не змінює фrawdаторної природи такого правочину.

Поручитель, укладаючи договір поруки, не може не розуміти, що в разі невиконання боржником зобов'язання саме йому доведеться виконувати зобов'язання в повному обсязі за рахунок свого майна (шляхом його передачі чи відчуження кредиту). Тим самим поручитель визначає долю належного йому майна на майбутнє.

Тому кредитор, грошові вимоги якого до боржника визнані ухвалою суду у справі про банкрутство, є заінтересованою особою у визнанні оспорюваного договору поруки недійсним, адже існування у справі про банкрутство кредиторів з несправжніми грошовими вимогами (що виникли на підставі фrawdаторних угод) впливає на формування конкурсної маси, її реалізацію та задоволення вимог кредиторів, а отже, порушує права кредиторів у справі про банкрутство з обґрунтованими грошовими вимогами.

Детальніше з текстом постанови від 28.01.2025 у справі № 920/604/23(920/1147/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125539957> (також див. постанови від 15.01.2025 у справі № 922/2167/23 (922/92/24), від 16.01.2025 у справі № 920/604/23 (920/1130/23), від 29.01.2025 у справі № 920/604/23 (920/1139/23), від 04.02.2025 у справі № 910/5335/21 (910/15086/21), від 06.03.2025 у справі № 911/666/24 (911/1245/24)).

Щодо витребування у добросовісного набувача майна, яке було відчужене боржником за фrawdаторним правочином за відсутності дефекту волі

Чинне законодавство України не пов'язує можливість або неможливість витребування майна у добросовісного набувача з обставинами щодо наявності або відсутності волі у відчужувача за останнім у ланцюгу угод договором. Витребування майна від добросовісного набувача у такому випадку залежить від наявності або відсутності волі на передачу цього майна у власника майна – відчужувача за першим договором у ланцюгу угод, за якими здійснювалося відчуження майна.

Волею є детерміноване і мотивоване бажання особи досягти поставленої мети. Сама по собі воля не тягне юридичних наслідків для відповідної особи. Волевиявлення – прояв волі особою зовні, завдяки чому воля стає доступною для сприйняття іншими особами. Висновок про вибуття майна з володіння власника внаслідок вчинення недійсного правочину саме поза його волею має ґрунтуватися на врахуванні підстав недійсності зазначеного правочину та належному з'ясуванні обставин, які свідчать про наявність відповідного дефекту волі під час його укладення, що не можна ототожнювати з дефектом мети фrawdаторного договору.

Вибуття майна з володіння власника або особи, якій власник передав майно у володіння, не з їхньої волі може відбуватися, коли вчиняється правочин. Такими правочинами є правочини фізичних осіб, вчинені за межами їх дієздатності (статті 221–223, 226 ЦК України); правочини, вчинені без дозволу органів опіки і піклування (стаття 224 ЦК України); правочини, вчинені під впливом помилки (стаття 229 ЦК України), обману (стаття 230 ЦК України), насильства (стаття 231 ЦК України); правочини, вчинені в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною (стаття 232 ЦК України); правочини, вчинені від імені юридичної особи особою, що не мала повноважень діяти від імені юридичної особи, та не підтверджені діями юридичної особи про визнання такого правочину.

Відповідно до статті 215 ЦК України підставами недійсності правочину можуть бути не лише перелічені підстави, а й інші обставини, які свідчать про недодержання в момент його вчинення стороною (сторонами) вимог, встановлених частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу.

Установлення наведених обставин є підставою для недійсності відповідного фrawdаторного правочину, зокрема за позовом арбітражного керуючого або кредитора у межах справи про банкрутство. Водночас відчужене у такий спосіб майно не можна за загальним правилом вважати таким, що вибуло з володіння боржника без його волі. Хоча воля боржника під час укладення фrawdаторного правочину обумовлена наявністю в нього неправомірної та недобросовісної мети, проте вона усвідомлено спрямована на виведення майна з володіння боржника, перехід прав на таке майно до інших (пов'язаних) осіб для приховання його від кредиторів, убезпечення від включення до ліквідаційної маси боржника тощо. У зазначеному випадку власник свідомо порушує засади (принципи) цивільного законодавства та зловживає своїм правом шляхом відчуження майна на шкоду кредиторам, і його воля спрямована саме на це.

Укладаючи фrawdаторний правочин, боржник свідомо бажає настання правових наслідків у вигляді вибуття відповідного майна з його володіння. Набувач такого майна, який безпосередньо пов'язаний з боржником або з інших обставин не міг не знати про фrawdаторний характер правочину, є недобросовісним набувачем.

Однак у разі подальшого відчуження набувачем отриманого на виконання фrawdаторного правочину майна на користь іншої особи, яка не є пов'язаною з боржником та водночас не обізнана про придбання майна в особи, що не мала права його відчужувати, такий добросовісний набувач не повинен брати на себе тягар неправомірних і недобросовісних дій боржника та його недобросовісного контрагента, пов'язаних із вчиненням правочину на шкоду кредиторам та виведенням майна тощо.

Визнання фrawdаторного правочину недійсним не є безумовною підставою для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача. Необхідною передумовою для цього є встановлення обставин щодо недобросовісності саме цього набувача.

Водночас недобросовісність наміру (мотиву) дій власника-боржника під час укладення визнаного судом недійсним правочину щодо відчуження майна (якщо воно відбулось за його бажанням) не може бути достатньою підставою для витребування майна у добросовісного набувача за останнім правочином в порядку статті 388 ЦК України.

Натомість презюмування відсутності волі власника на відчуження майна за недійсним правочином, незалежно від підстав недійсності, матиме наслідком необґрунтоване розширення окресленого частиною першою статті 388 ЦК України кола випадків, за яких майно може бути витребувано від добросовісного набувача.

Як наслідок, добросовісний набувач перебуватиме в невідгладному становищі порівняно з недобросовісним власником (який не дотримався вимог закону, укладаючи правочин, спрямований на відчуження майна). Отже, на такого набувача, попри його добросовісність, буде покладено індивідуальний і надмірний тягар, пов'язаний із втратою майна та необхідністю шукати способи компенсації своїх втрат (зокрема витрат на придбання майна, на його утримання, збереження, а також поліпшення відповідно до статті

390 ЦК України). Водночас можливість застосування положень статті 330 ЦК України буде значною мірою необґрунтовано обмежена.

Наведене не сприятиме забезпеченню принципу правової визначеності як невід'ємної складової верховенства права, а також може призвести до невинноватого та непропорційного втручання у мирне володіння майном добросовісної особи, що набула його за відплатним правочином. При цьому таке втручання буде здійснено на користь особи, що діяла недобросовісно, зловживаючи своїм правом (адже арбітражний керуючий та кредитори, звертаючись із відповідним позовом, передусім діють в інтересах боржника), що матиме наслідком порушення справедливого балансу інтересів.

Тож майно, яке було відчужене за фраздаторними правочинами за відсутності дефекту волі, не може бути витребуване саме у добросовісного набувача згідно зі статтею 388 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови від 06.02.2025 у справі № 911/899/22 (911/1842/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125095230>.

Розпорядження майном боржника

Щодо визначення статусу кредиторських вимог (конкурсні чи поточні) в контексті понять «виникнення зобов'язання» та «строк виконання зобов'язання»

Аналіз норм статей 1, 45, 47 КУзПБ свідчить про те, що з моменту офіційної публікації оголошення про порушення щодо боржника провадження у справі про банкрутство фактично настав строк виконання всіх зобов'язань боржника, які виникли до моменту порушення щодо нього провадження у справі про банкрутство, і незалежно від настання строку їх виконання кредитори за такими зобов'язаннями мають заявити грошові вимоги до боржника у справі про банкрутство з додержанням тридцятиденного строку від дня офіційного оприлюднення оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство.

Визначаючи статус кредиторських вимог (конкурсні чи поточні) у справі про банкрутство, потрібно враховувати насамперед момент виникнення вимоги, а не строк її виконання. Тож вимоги кредиторів, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство, є конкурсними незалежно від строку виконання грошових зобов'язань боржника.

Детальніше з текстом постанови від 20.02.2025 у справі № 922/2640/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125495773>.

Щодо порядку розгляду кредиторських вимог у справі про банкрутство, ролі та обов'язків суду на цій стадії

У попередньому засіданні господарський суд зобов'язаний перевірити та надати правову оцінку всім вимогам кредиторів до боржника незалежно від факту їх визнання чи відхилення боржником. Заявлені до боржника грошові вимоги конкурсних кредиторів можуть підтверджуватися первинними документами (угодами, накладними, рахунками, 20 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень– березень 2025 року

актами виконаних робіт тощо), що свідчать про цивільно-правові відносини сторін та підтверджують заборгованість боржника перед кредитором, або рішенням юрисдикційного органу, до компетенції якого віднесено вирішення відповідного спору. Отже, у справі про банкрутство господарський суд не розглядає по суті спори стосовно заявлених до боржника грошових вимог, а лише встановлює наявність або відсутність відповідного грошового зобов'язання боржника шляхом дослідження первинних документів (договорів, накладних, актів тощо) та/або рішення юрисдикційного органу, до компетенції якого віднесено вирішення відповідного спору.

Використання формального підходу під час розгляду заяви з кредиторськими вимогами та визнання кредиторських вимог без надання правового аналізу поданій заяві з кредиторськими вимогами, підстав та моменту виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, розміру створюють загрозу визнання судом у справі про банкрутство фіктивної кредиторської заборгованості до боржника. Наведене порушує права кредиторів у справі про банкрутство з обґрунтованими грошовими вимогами. Для унеможливлення загрози визнання судом у справі про банкрутство фіктивної кредиторської заборгованості до боржника суду слід розглядати заяви з кредиторськими вимогами із застосуванням засад змагальності сторін у справі про банкрутство у поєднанні з детальною перевіркою підстав виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, розміру та моменту виникнення. У разі виникнення мотивованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог на заявника кредиторських вимог покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування задля забезпечення перевірки господарським судом підстав та моменту виникнення грошових вимог, їх характеру, розміру.

Законодавець, визначаючи попереднє засідання суду як етап процедури розпорядження майном, передбачає, що таке засідання має свою тривалість та може проводитися у декількох судових засіданнях, під час яких здійснюється аналіз заявлених вимог кредиторів.

Тобто кількість кредиторів та різний обсяг їхніх вимог впливають на тривалість попереднього засідання, яке може бути більшим одного дня, та зумовлює доцільність розгляду заяв (вимог) кредиторів з винесенням щодо кожної такої вимоги індивідуальної (окремої, самотійної) ухвали щодо результатів її задоволення.

Мотиви, за якими суд дійшов висновку про визнання вимог кредиторів у тому чи іншому розмірі або про відмову в їх визнанні, можуть бути відображені як в індивідуальній (самотійній, окремій) ухвалі, так і в ухвалі за результатами розгляду вимог усіх кредиторів (за підсумками попереднього судового засідання). При цьому мотиви прийнятого рішення щодо розміру вимог кредиторів можуть бути наведені в індивідуальній (самотійній, окремій) ухвалі, а в ухвалі за результатами розгляду вимог усіх кредиторів мотиви можуть не відображатися, однак у такій ухвалі повинно міститися посилання на ухвалу щодо розгляду вимог кожного конкретного кредитора.

Частиною третьою статті 47 КУЗПБ передбачено, що ухвала господарського суду, постановлена за результатами попереднього засідання, може бути оскаржена стороною у справі про банкрутство лише в частині конкретних вимог кредиторів.

Отже, ухвала за результатами розгляду вимог окремого кредитора не може бути оскаржена окремо від ухвали господарського суду, постановленої за результатами

попереднього засідання, у відповідній частині (щодо конкретних вимог кредиторів) за прямою вимогою закону, а вказівка про такий порядок оскарження в абзаці другому частини другої статті 47 КУзПБ є тим винятком із загального правила оскарження судових рішень / ухвал у справі про банкрутство, що передбачено частиною другої статті 9 цього Кодексу та пунктом 17 частини першої статті 255 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови від 28.01.2025 у справі № 922/2154/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125027353> (також див. постанову від 11.02.2025 у справі № 922/3921/21 (922/1371/22)).

Щодо дослідження судом доказів, наявних в матеріалах справи позовного провадження

Імперативний припис частини третьої статті 7 КУзПБ про передачу справи, стороною якої є боржник, до суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника, підлягає реалізації в порядку статті 31 ГПК України невідкладно, після отримання судом, що розглядає справу позовного провадження, інформації про відкриття провадження у справі про банкрутство сторони у спорі.

Приймаючи справу за позовом з майновими (грошовими) вимогами до боржника, господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, з'ясовує питання щодо заявлення позивачем кредиторських вимог в порядку частини першої статті 45 КУзПБ та, якщо таке право ним не реалізоване, призначає справу позовного провадження до розгляду за правилами ГПК України в межах справи про банкрутство відповідача.

Оскільки майнові вимоги кредиторів у розумінні статті 1 КУзПБ не тотожні позовним майновим вимогам (предмет позову) до боржника, які підлягають розгляду в порядку статті 7 КУзПБ, суд не може на власний розсуд трансформувати позовні вимоги у вимоги до кредиторів, що подаються відповідно до статті 45 КУзПБ.

Водночас суд, до провадження у справі про банкрутство якого було передане позовне провадження, не позбавлений можливості дослідити матеріали позовного провадження щодо стягнення заборгованості в контексті дослідження доказів, поданих для обґрунтування кредиторських вимог, оскільки матеріали справи позовного провадження в такому випадку є невід'ємною частиною матеріалів справи про банкрутство, повинні розглядатися в межах такого провадження та є доступними як для суду, так і для учасників справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 11.03.2025 у справі № 911/1755/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126223944>.

Щодо випадків, коли безспірні вимоги кредитора потребують додаткового доведення первинними документами з урахуванням підвищеного стандарту доказування

У разі виникнення мотивованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог, на заявника таких кредиторських вимог покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування задля забезпечення

перевірки господарським судом підстав та моменту виникнення таких грошових вимог, їх характеру, розміру.

Утім, заборгованість боржника перед кредитором, яка підтверджена судовим рішенням, що набрало законної сили, може ставитися під сумнів господарським судом під час розгляду заяви кредитора з грошовими вимогами лише у виняткових випадках. Водночас саме у цих випадках є необхідність у додатковому доведенні кредитором обґрунтованості своїх безспірних вимог первинними документами з урахуванням підвищеного стандарту доказування.

Зазначеними випадками, серед іншого, можуть бути такі, коли у розпорядника майна / ліквідатора (якщо кредиторські вимоги заявлено та розглядаються судом у ліквідаційній процедурі), кредиторів чи інших учасників справи про банкрутство є обґрунтовані та доказово підтверджені підстави вважати, що:

- певний кредитор, вимоги якого є безспірними, та боржник, зловживаючи процесуальними правами, ініціювали розгляд відповідного судового спору задля штучного створення підтвердженої судовим рішенням заборгованості з метою, зокрема, впливу на процедуру банкрутства боржника через отримання необхідної кількості голосів на зборах та комітеті кредиторів,

- під час розгляду відповідного спору між кредитором і боржником суд не врахував обставин, що мають значення для правильного вирішення справи (до прикладу, якщо кредитор-позивач до початку розгляду спору по суті відступив право вимоги до боржника-відповідача, однак не повідомив суду наявності відповідних обставин), а жоден з учасників такої справи не реалізував право на звернення із заявою про перегляд відповідного рішення за нововиявленими обставинами;

- договір, на підставі якого виникла заборгованість боржника перед кредитором (яка була стягнута судовим рішенням за результатом розгляду відповідного спору), був визнаний у подальшому недійсним чи неукладеним, однак жоден з учасників справи (за позовом кредитора про стягнення з боржника заборгованості) не реалізував право на звернення із заявою про перегляд відповідного рішення за нововиявленими обставинами.

Наведений перелік виняткових випадків, коли безспірні вимоги кредитора потребують додаткового доведення первинними документами з урахуванням підвищеного стандарту доказування, не є вичерпним та залежить від обставин кожної конкретної справи.

Крім того, аналіз приписів статті 75 ГПК України свідчить про те, що для господарського суду при розгляді справи (вирішенні певного спору чи розгляді заяви у справі про банкрутство) преюдиційний характер мають обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, натомість обставини, встановлені у мотивувальній частині рішення третейського суду, підлягають доказуванню в загальному порядку.

Розглядаючи заяву про скасування рішення третейського суду, господарський суд не здійснює оцінки законності й обґрунтованості такого рішення в цілому, а лише з'ясовує наявність або відсутність підстав для його скасування, визначених частиною третьою статті 51 Закону України «Про третейські суди» та статтею 350 ГПК України. Аналогічно при розгляді заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду господарський суд не здійснює оцінки законності й обґрунтованості

такого рішення в цілому, а лише встановлює наявність або відсутність підстав для відмови у задоволенні заяви про видачу виконавчого документа.

Отже, рішення третейського суду не є самостійною підставою для звільнення кредитора від доказування обставин, на які він посилається для обґрунтування своїх грошових вимог до боржника. Обставини, встановлені таким рішенням, підлягають обов'язковому доказуванню в загальному порядку під час розгляду господарським судом справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 12.03.2025 у справі № 903/347/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125983115>.

Санація боржника

Щодо умов та підстав для ведення процедури санації боржника і затвердження плану санації

Санація є пріоритетною судовою процедурою у справі про банкрутство, адже вона спрямована на усунення ознак неплатоспроможності боржника, що відповідає сутнісній характеристиці санації – від латинського «sanare», що означає «видужання», «оздоровлення».

Тож очевидно, що поданий на затвердження суду план санації боржника має відповідати меті, визначеній у частині першій статті 50 КУзПБ, та передбачати заходи з оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, відновлення його платоспроможності та задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів.

Тобто план санації має містити низку істотних умов, які підлягають юридичній та економічній оцінці щодо досягнення основної мети процедури санації – відновлення платоспроможності боржника шляхом погашення грошових вимог всіх кредиторів (у повному обсязі або частково) внаслідок реалізації плану санації.

Системний аналіз статей 49, 50, 52 КУзПБ свідчить, що процедура санації боржника проводиться під судовим контролем, який можна умовно розмежувати на такі етапи:

I етап – частини третя, п'ята статті 49, частини сьома, восьма статті 52 КУзПБ – суд здійснює перевірку плану санації щодо дотримання порядку його схвалення, погодження забезпеченими кредиторами та відповідності його вимогам законодавства;

II етап – частина третя статті 49, частина перша статті 50, частини сьома, восьма статті 52 КУзПБ – суд здійснює розгляд плану санації і за результатами розгляду постановляє ухвалу про затвердження плану санації та введення процедури санації або про відмову в затвердженні плану санації;

III етап – частини четверта – шоста, дев'ята – одинадцята статті 50, частина п'ята статті 54, частина сьома статті 55, частина перша статті 56, частини восьма – дванадцята статті 57 КУзПБ – суд здійснює функції нагляду за процедурою санації, що проявляється у його повноваженнях щодо накладення арешту на майно боржника та інших обмежень дій боржника стосовно розпорядження його майном, розгляду заяв про визнання укладених боржником правочинів (договорів) недійсними, розгляду інформації керуючого санацією про виконання плану санації, розгляду заяв про відшкодування збитків, що виникли через відмову від виконання договору, в процедурі провадження у справі про банкрутство, 24 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень– березень 2025 року

припинення процедури санації достроково в разі невиконання умов виконання плану санації та/або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, розгляду змін до плану санації, скасування заходів забезпечення вимог кредиторів, розгляду звіту керуючого санацією та скарг кредиторів, затвердження або відмови в затвердженні звіту керуючого санацією, продовження строку процедури санації тощо.

Ураховуючи наведене, з метою дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника суд повинен займати активну процесуальну позицію при затвердженні плану санації, яка має полягати в повному, всебічному та об'єктивному з'ясуванні обставин, які стосуються перевірки порядку його схвалення та дослідження змісту плану санації.

За приписами частини четвертої статті 52 КУзПБ план санації вважається схваленим як незабезпеченими, так і забезпеченими кредиторами за одночасної наявності двох умов:

1) за схвалення плану санації віддано більше половини голосів кредиторів, включених до відповідного класу (незабезпечені кредитори) / дві третини голосів кредиторів, включених до класу забезпечених кредиторів (забезпечені кредитори);

2) якщо за схвалення плану санації проголосувало не менше половини кредиторів, які мають право голосу у відповідному / цьому класі (незабезпечені / забезпечені кредитори).

Щодо вжитого у частині п'ятій статті 52 КУзПБ терміна «заінтересовані особи стосовно боржника», вимоги яких не враховуються для цілей голосування при схваленні плану санації, то відсильний характер зазначеної норми щодо абзацу шостого частини першої статті 1 КУзПБ, граматичне тлумачення якого свідчить про те, що законодавцем шляхом застосування сполучника «також» сформовано три групи з ідентифікувальними ознаками щодо кваліфікації осіб як заінтересованих, а саме:

I група – юридична особа, створена за участю боржника, юридична особа, що здійснює контроль над боржником, юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває під контролем третьої особи, власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство;

II група – особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою - боржником, а саме: подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки;

III група – інші особи, щодо яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими.

Аналіз приписів абзацу другого частини третьої та частини сьомої статті 52 КУзПБ свідчить, що під час перевірки умов плану санації на суд покладається обов'язок з'ясувати розмір задоволених вимог кредиторів, у тому числі тих, які проголосували проти схвалення плану санації, зокрема через аналіз та зіставлення розміру задоволених вимог кредиторів у разі введення процедури ліквідації порівняно з розміром, що передбачається планом санації, який не має бути меншим.

За таких умов надання судом оцінки фінансово-економічного стану боржника для встановлення ознак економічної ефективності, доцільності заходів відновлення платоспроможності боржника та з'ясування доведеності ключової ознаки, передбаченої планом санації, а саме спрямованості його на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника і задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів, а

також розміру задоволених вимог кредиторів порівняно з процедурою ліквідації, є правомірним та відповідає завданню і цілям судової процедури санації боржника.

При цьому затвердження плану санації здійснюється господарським судом за наслідком перевірки саме дотримання порядку схвалення та відповідності його змісту вимогам законодавства (зокрема щодо розміру задоволених вимог кредиторів, які проголосували про схвалення плану санації, порівняно з розміром вимог, який був би задоволений у разі введення процедури ліквідації), а не процедури його розроблення.

Детальніше з текстом постанови від 16.01.2025 у справі № 910/9446/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124687630> (також див. постанову від 22.01.2025 у справі № 902/160/22).

Ліквідаційна процедура

Щодо вимог контролюючого органу, які ґрунтуються на грошових зобов'язаннях, самостійно задекларованих платником податків, щодо якого відкрита ліквідаційна процедура

Відповідно до абзацу четвертого частини першої статті 59 КУзПБ з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури у банкрута не виникає жодних додаткових зобов'язань, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури.

Боржник у справі про банкрутство, щодо якого ухвалене рішення про визнання його банкрутом, на підставі положень статті 38 Закону про банкрутство має право на легітимне очікування бути звільненим від податкового обов'язку щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом. Легітимні очікування боржника безпосередньо впливають із частини другої статті 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Характеристика очікувань боржника як легітимних поєднує в собі їх законність, яка зумовлена реалізацією особою належного їй суб'єктивного права, та обґрунтованість, тобто зумовлену законом раціональність сподівань учасників суспільних відносин. Звільнення від обов'язку щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом, передбачено законом (частина перша статті 38 Закону про банкрутство, частина перша статті 59 КУзПБ), що в свою чергу зумовлює раціональність сподівання такого боржника на те, що після встановлення його неплатоспроможності у нього не виникають додаткові зобов'язання. Причому на такі сподівання боржника не впливають вчинені ліквідатором непослідовні дії з подання звітності до податкового органу.

Тому подання боржником, щодо якого введено ліквідаційну процедуру, декларацій до контролюючого органу, зокрема самостійно задекларованих ним податкових зобов'язань зі сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної

ділянки, не є підставою виникнення у такого боржника цих зобов'язань, термін сплати яких настав у період після прийняття постанови про визнання боржника банкрутом.

Детальніше з текстом постанови від 14.01.2025 у справі № 904/6691/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124687730>.

Щодо грошових вимог податкового органу у справі про банкрутство

Визначення характеру вимог кредитора (конкурсні чи поточні) пов'язується безпосередньо з моментом виникнення цих вимог. При цьому набуття статусу кредитора у справі про банкрутство законодавець пов'язує з наявністю в особи (як фізичної, так і юридичної) грошових вимог до боржника, поданих у встановленому законом порядку, та прийняттям судом відповідної ухвали про повне або часткове визнання її вимог.

При цьому норми КУзПБ не містять заборони кредитору заявляти конкурсні вимоги до боржника у ліквідаційній процедурі.

Податковий орган, так само як і інші конкурсні кредитори, повинен подати до господарського суду вимоги до боржника щодо його грошових зобов'язань зі сплати податків і зборів, що виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, разом з документами, що ці зобов'язання підтверджують, а господарський суд зобов'язаний оцінити правомірність вимог на підставі поданих кредитором документів незалежно від наявності в адміністративному суді спору щодо неузгодженого податкового зобов'язання, з якого сформована кредиторська вимога податкового органу.

Особливістю провадження у справі про банкрутство є те, що врегулювання правовідносин неплатоспроможності боржника вимагає поєднання в одній процедурі як цивільних, так і адміністративних правовідносин щодо його майна (майнових прав) з метою якнайповнішого задоволення вимог кредиторів – приватних осіб та контролюючих органів з грошовими вимогами до боржника у черговості, визначеній КУзПБ.

Господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними ГПК України. За результатами розгляду спору суд ухвалює рішення.

У разі якщо відповідачем у такому спорі є суб'єкт владних повноважень, суд керується принципом офіційного з'ясування всіх обставин у справі та вживає визначених законом відповідних заходів, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів, з власної ініціативи.

Однак, враховуючи, що кредитор не є відповідачем у разі звернення з кредиторськими вимогами до боржника у справі про банкрутство, при розгляді заявлених податковим органом як кредитором у справі про банкрутство грошових вимог не порушується закріплений в частині другій статті 7 КУзПБ принцип офіційного з'ясування всіх обставин.

Детальніше з текстом постанови від 04.02.2025 у справі № 910/7369/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125539960>.

Пунктом 102.1 статті 102 ПК України встановлено, що контролюючий орган, крім випадків, визначених пунктом 102.2 цієї статті, має право провести перевірку та самостійно визначити суму грошових зобов'язань платника податків у випадках, визначених цим 27 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень– березень 2025 року

Кодексом, не пізніше закінчення 1095 дня (2555 дня – у разі проведення перевірки операції відповідно до статей 39 і 39-2 цього Кодексу), що настає за останнім днем граничного строку подання податкової декларації, звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, визначеної пунктом 133.4 статті 133 цього Кодексу, та/або граничного строку сплати грошових зобов'язань, нарахованих контролюючим органом, а якщо така податкова декларація була надана пізніше, – за днем її фактичного подання. Якщо протягом зазначеного строку контролюючий орган не визначає суму грошових зобов'язань, платник податків вважається вільним від такого грошового зобов'язання (в тому числі від нарахованої пені), а спір стосовно такої декларації та/або податкового повідомлення не підлягає розгляду в адміністративному або судовому порядку.

Згідно з пунктом 102.4 зазначеної статті у разі якщо грошове зобов'язання нараховане контролюючим органом до закінчення строку давності, визначеного у пункті 102.1 цієї статті, податковий борг, що виник у зв'язку з відмовою у самостійному погашенні такого грошового зобов'язання, може бути стягнутий протягом наступних 1095 календарних днів з дня виникнення податкового боргу, крім випадків, передбачених абзацом третім пункту 59.1 статті 59 цього Кодексу. Якщо платіж стягується за рішенням суду, строки стягнення встановлюються до повного погашення такого платежу або визначення боргу безнадійним.

Контролюючий орган може звернутися до адміністративного суду з позовом про стягнення податкового боргу з платників податків із дотриманням відповідних умов, установлених пунктом 95.2 статті 95 ПК України, які надають право на примусове стягнення податкового боргу, а також строку – 1095 календарних днів з дня виникнення податкового боргу. Строк у 1095 днів є присічним для контролюючого органу, в межах якого ним можуть бути вжиті заходи щодо погашення податкового боргу, в тому числі шляхом звернення до суду з позовом.

Тому, розглядаючи грошові вимоги податкового органу, суди мають встановити момент виникнення податкового боргу та дотримання податковим органом встановленого законом строку проведення відповідних перевірок (прийняття податкових повідомлень-рішень) і звернення до суду.

Розглядаючи грошові вимоги контролюючого органу до боржника, заявлені у розмірі пені, нарахованої на податкове зобов'язання, чи штрафні санкції, господарський суд зобов'язаний встановити, зокрема:

1) базу нарахування пені (правові підстави виникнення податкового зобов'язання та момент його узгодження (у тому числі з урахуванням результатів оскарження), правові підстави та строк сплати штрафу);

2) з якого моменту в контролюючого органу виникло право нараховувати пеню платнику податку та чи було таке право реалізовано у передбачений ПК України спосіб;

3) період нарахування пені, і таким чином перевірити дотримання 1095 денного строку з дня коли у контролюючого органу відповідно до цього Кодексу виникло право нарахувати пеню платнику податків;

4) заявлення цих вимог до боржника у межах справи про банкрутство до настання строку / умов анулювання пені відповідно до підпункту 129.9 статті 129 ПК України.

Також суди мають враховувати висновок ВС, викладений у постанові від 16.04.2024 у справі № 926/869-б/23: якщо основне податкове зобов'язання і момент невиконання його, 28 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень– березень 2025 року

з яким у податкового органу виникає право нарахування штрафних санкцій, виникло у боржника до порушення провадження у справі про банкрутство та введення мораторію, то незалежно від часу документального оформлення зазначених зобов'язань податковим органом, його вимоги можуть вважатися конкурсними, тобто такими, що виникли до порушення провадження у справі про банкрутство та введення мораторію.

Детальніше з текстом постанови від 14.01.2025 у справі № 908/3106/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124517992>.

Під час розгляду грошових вимог контролюючого органу до боржника як платника податків належить перевірити дотримання контролюючим органом спеціального строку давності стягнення з боржника податкового боргу, який у пункті 102.4 статті 102 ПК України встановлено у 1095 календарних днів з дня його виникнення та застосування якого є імперативним.

У разі спливу 1095-денного строку з дня виникнення податкового боргу він (у тому числі пеня та штрафні санкції, нараховані на цей борг) визнається безнадійним та підлягає списанню, а отже, з того часу контролюючий орган не має права вживати жодних заходів щодо стягнення такої суми боргу.

Детальніше з текстом постанови від 04.02.2025 у справі № 8/61 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125291813>.

Щодо права контролюючого органу на оскарження рішення про закриття провадження у справі про банкрутство

Стаття 78 ПК України визначає порядок та підстави проведення документальних позапланових перевірок. Відповідно до підпункту 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України документальна позапланова перевірка здійснюється за наявності хоча б однієї з таких підстав: розпочато процедуру реорганізації юридичної особи (крім перетворення), припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, в тому числі іноземної компанії, організації, порушено провадження у справі про визнання банкрутом платника податків або подано заяву про зняття з обліку платника податків.

Отже, відкриття провадження у справі про банкрутство є безумовною підставою для проведення позапланової перевірки платника податків згідно з приписами підпункту 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України.

Суб'єктом документальної перевірки контролюючим органом також може бути платник податку, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство (підпункт 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України), з деякими особливостями у правовому регулюванні, що настають для такого платника податку з відкриттям провадження у справі про банкрутство та визнанням юридичної особи – боржника банкрутом.

У межах проведення такої перевірки у платника податку виникає обов'язок надати посадовим (службовим) особам контролюючих органів у повному обсязі всі документи, що належать або пов'язані з предметом перевірки; такий обов'язок виникає у платника податків після початку перевірки (пункт 85.2 статті 85 ПК України).

Кінцевою метою здійснення перевірки контролюючим органом в порядку підпункту 78.1.7 пункту 78.1 статті 78 ПК України є, зокрема, повне та достовірне формування грошових вимог податкових органів до боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство. За результатами такої перевірки можуть бути виявлені, зокрема, ознаки фіктивного банкрутства, встановлення недоброчесної поведінки як боржника, так і кредиторів, що суперечить меті та принципам процедур банкрутства.

При цьому відповідно до пункту 184.1 статті 184 ПК України анулювання реєстрації платника податку, яка проводиться шляхом виключення з реєстру платників податку в разі, якщо господарським судом винесено ухвалу про ліквідацію юридичної особи – банкрута. Тобто юридична особа втрачає статус платника податків, якщо господарським судом винесено ухвалу про ліквідацію банкрута.

Водночас ухвала суду про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу є судовим актом, який не лише встановлює обставини відсутності майна боржника для задоволення вимог кредиторів, дає оцінку повноті дій ліквідатора під час ліквідаційної процедури, а й підсумовує хід процедури банкрутства та закриває провадження у справі про банкрутство. У зв'язку із цим у підсумковому засіданні суду необхідно дати в цілому оцінку здійсненій процедурі банкрутства. Можливість оскарження ухвали суду про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу прямо передбачено статтею 9 КУзПБ.

Тож, залишивши без задоволення клопотання контролюючого органу про зобов'язання ліквідатора провести аналіз фінансового становища боржника, закрити рахунки, надати інформацію про рух коштів за всіма банківськими рахунками, ліквідаційний баланс, результати проведеної інвентаризації основних фондів, документи, що підтверджують наведені у балансі відомості (зокрема ті, що підтверджують кредиторську заборгованість), результати проведеної інвентаризації основних фондів, нематеріальних активів, ТМЦ, коштів тощо, документи фінансово-господарської діяльності за період з дати останньої перевірки тощо, суд вирішив питання, які стосуються безпосередньо прав та обов'язків цього органу, чим фактично наділив його правом на оскарження відповідного судового рішення як учасника у справі.

Крім того, здійснення судом в остаточному судовому засіданні (яким в цілому завершується провадження у справі) розгляду звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута сукупно з розглядом клопотання контролюючого органу є обмеженням в реалізації його права на формування та подання обґрунтованих грошових вимог у справі про банкрутство (оскільки провадження закрито) та унеможливленням набуття цим органом статусу кредитора.

Детальніше з текстом постанови від 04.03.2025 у справі № 908/834/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804634>.

Щодо розгляду позовних вимог АМКУ про стягнення з банкрута штрафу за порушення вимог Закону України «Про захист економічної конкуренції» та пені за його несплату

У статті 549 ЦК України визначено, що неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Іншого визначення поняття «пеня» ні Закон України «Про захист економічної конкуренції», ні КУзПБ не містять.

Хоча штраф і пеня, передбачені зазначеним Законом, за своєю суттю є окремим (самостійним) видом штрафних (економічних) санкцій, однак вони є різновидом відповідальності за правопорушення у сфері господарювання, оскільки їх включено законодавцем до однієї сфери правового регулювання.

Водночас системний аналіз положень статей 3, 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та положень статей 7, 8 КУзПБ надає підстави для висновку про те, що АМКУ не наділений законодавцем повноваженнями щодо самостійного визначення кредиторських вимог та позачергового стягнення у процедурах банкрутства щодо боржника тощо. У разі порушення провадження у справі про банкрутство на АМКУ поширюються положення КУзПБ щодо виявлення кредиторів та черговості задоволення кредиторських вимог у відповідних процедурах банкрутства.

За наявності підстав для стягнення з боржника грошових сум на підставі рішення АМКУ він у такому випадку є кредитором (конкурсним або поточним) без надання йому законодавцем переваг щодо інших кредиторів, а відповідні стягнення здійснюються на підставі рішення господарського суду (рішення, ухвали, постанови) у справі про банкрутство за результатами розгляду заяви про визнання кредиторських вимог та у порядку черговості, визначеної КУзПБ.

Крім того, аналіз преамбул Закону України «Про захист економічної конкуренції» та КУзПБ свідчить, що вони (з огляду на критерій регулювання суспільних відносин та кола питань, які ними вирішуються) регулюють різні суспільні відносини і тому не можуть характеризуватись як спеціальні та загальні стосовно один одного. Зважаючи на перебування боржника після відкриття провадження у справі про банкрутство в особливому правовому режимі, норми КУзПБ мають пріоритет у застосуванні порівняно з іншими нормами чинного законодавства.

Водночас лексико-семантичний аналіз частини першої статті 59 КУзПБ дає підстави для висновку про те, що законодавцем не передбачено винятків щодо припинення нарахування окремих видів економічної відповідальності, оскільки нарахування штрафу, пені та інших економічних санкцій припиняються за всіма видами заборгованості банкрута згідно з прямою вимогою закону. Винятків щодо зазначених нарахувань не встановлено ні положеннями КУзПБ, ні Законом України «Про захист економічної конкуренції».

Детальніше з текстом постанови від 17.02.2025 у справі № 911/2548/20 (911/895/24) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125224573> (також див. постанови від 17.02.2025 у справі № 904/5865/20 (904/6495/23), від 20.03.2025 у справі № 926/868/24).

Субсидіарна відповідальність

Щодо умов і підстав для застосування субсидіарної відповідальності

У справі про банкрутство субсидіарна відповідальність має деліктну природу та узгоджується із частиною першою статті 1166 ЦК України, якою встановлено, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Тобто недостатність майна юридичної особи, яка перебуває в судовій процедурі ліквідації, за умови доведення боржника до банкрутства, поповнюється за рахунок задоволення права вимоги про відшкодування шкоди до осіб, дії / бездіяльність яких кваліфікуються судом як доведення до банкрутства.

Визначене нормами КУзПБ правопорушення, за вчинення якого покладається такий вид цивільної відповідальності, як субсидіарна, має співвідноситися з наявністю, відповідно до закону, необхідних умов (елементів), які є підставою для застосування цього виду відповідальності.

Такими елементами є об'єкт та суб'єкт правопорушення, а також об'єктивна та суб'єктивна сторони правопорушення.

Об'єктом зазначеного правопорушення є ті майнові права боржника та його кредиторів, які порушені у зв'язку з доведенням боржника до банкрутства та відновлення яких відбувається відшкодуванням шкоди у межах покладення субсидіарної відповідальності за правилами частини другої статті 61 КУзПБ.

Суб'єкт (суб'єкти) правопорушення визначені законом. Зокрема, ними є засновники (учасники, акціонери) або інші особи, у тому числі керівник боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, за умови існування вини цих осіб у банкрутстві боржника.

Об'єктивну сторону правопорушення становлять дії / бездіяльність відповідних суб'єктів, прийняття ними рішень, надання вказівок на вчинення дій або на утримання від них, що призвели до відсутності у боржника майнових активів для задоволення вимог кредиторів або до відсутності інформації про такі активи, що виключає можливість дослідження активу та його оцінки, тобто які окремо або у своїй сукупності спричинили неплатоспроможність боржника та, відповідно, вказують (свідчать) про доведення боржника конкретними особами до банкрутства.

Тобто зміст відповідного делікту становлять умисні і цілеспрямовані дії / бездіяльність, результатом яких є банкрутство юридичної особи та шкода, завдана приватним і суспільним інтересам.

За змістом частини другої статті 61 КУзПБ названі умисні дії / бездіяльність та їх результат узагальнено іменуються доведенням до банкрутства, що і дає назву цьому делікту. При цьому винні особи хоча і не є стороною боргових зобов'язань, але їхня поведінка перебуває в причинно-наслідковому зв'язку зі шкодою у вигляді непогашених вимог кредиторів.

Щодо суб'єктивної сторони правопорушення, то її становить ставлення особи до вчинюваних нею дій чи бездіяльності (вини суб'єкта правопорушення).

Буквальне прочитання абзаців першого та другого частини другої статті 61 КУзПБ («розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою», «у разі недостатності майна боржника») є підставою для висновку, що розмір субсидіарної відповідальності, який дає право ініціювати спір про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство та підлягає стягненню із суб'єктів такої відповідальності, визначається в той момент, коли ліквідатор за результатами здійснення судових проваджень у процедурі банкрутства боржника остаточно визначив вартість ліквідаційної маси в грошовому еквіваленті за фактом продажу в процедурі ліквідації включених до її складу активів та здійснив за рахунок отриманих від продажу коштів розрахунок з визнаними у справі кредиторами.

Тож сума вимог кредиторів, яка підлягає погашенню за статтею 64 КУзПБ, однак залишилась непогашеною в процедурі банкрутства за правилами цієї статті через недостатність майна банкрута, і є розміром субсидіарної відповідальності.

Отже, право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, уключених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами в результаті проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі.

Такий підхід у покладенні субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у справі про банкрутство узгоджується як з повноваженнями ліквідатора, порядком проведення певних дій у ліквідаційній процедурі, так і з правами суб'єктів субсидіарної відповідальності відповідати за зобов'язаннями боржника у межах об'єктивного розміру цієї відповідальності, що узгоджується з правовою природою субсидіарної відповідальності саме як додаткової.

Статтею 61 КУзПБ закріплено правову презумпцію субсидіарної відповідальності (складовими якої є недостатність майна ліквідаційної маси для задоволення вимог кредиторів та наявність ознак доведення боржника до банкрутства) осіб, що притягуються до неї.

Проте зазначена презумпція є спростовною, оскільки передбачає можливість особи довести відсутність своєї вини у банкрутстві боржника та уникнути відповідальності. Спростовуючи названу презумпцію, особа, яка притягується до відповідальності, має право довести свою добросовісність, підтвердивши, зокрема, оплатне придбання активу боржника на умовах, на яких за порівняних обставин зазвичай укладаються аналогічні правочини, та довівши, що вчинені за її участі (впливу) операції приносять дохід, відображені відповідно до їхнього дійсного економічного змісту, а отримана боржником вигода обумовлена розумними економічними чинниками.

Тому, якщо ліквідатор із посиланням на ті чи інші докази належно обґрунтував наявність підстав для притягнення особи до субсидіарної відповідальності та неможливість погашення вимог кредиторів унаслідок її дій (бездіяльності), на неї переходить тягар спростування цих тверджень ліквідатора, з урахуванням чого вона має довести, чому письмові документи та інші докази ліквідатора не можуть бути прийняті на підтвердження його доводів, надавши свої докази і пояснення щодо того, як насправді здійснювалася господарська діяльність.

Отже, якщо дії особи, які мали вплив на економічну (юридичну) долю боржника, викликають об'єктивні сумніви в тому, що вона керувалася інтересами боржника, на неї переходить тягар доведення того, що результати зазначених дій стали наслідком звичайного господарського обороту, а не викликані використанням нею своїх можливостей, що стосуються визначення дій боржника як таких, що вчинені на шкоду інтересам боржника та його кредиторів. У такому разі небажання особи, яка притягується до субсидіарної відповідальності, надати суду докази має кваліфікуватися згідно із частиною другою статті 74 ГПК України виключно як відмова від спростування фактів, на наявність яких аргументовано з посиланням на конкретні документи вказує процесуальний опонент. За статтею 13 ГПК України особа, що бере участь у справі, яка не вчинила відповідних процесуальних дій, несе ризик настання наслідків такої поведінки.

Детальніше з текстом постанови від 22.01.2025 у справі № 10/Б-5022/1383/2012 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124829989> (також див. постанови від 19.02.2025 у справі № 904/3551/20, від 06.03.2025 у справі № 907/805/20, від 11.03.2025 у справі № 5011-44/2141-2012, від 13.03.2025 у справі № 909/386/21).

Неплатоспроможність боржника сама по собі не означає, що боржник доведений до банкрутства, та не доводить автоматично вину засновника боржника.

Водночас необхідна сукупність обставин, що утворюють склад відповідного правопорушення (зокрема доведення боржника до банкрутства його засновником (учасником, керівником тощо), недостатність майна / активів у складі ліквідаційної маси для задоволення визнаних у справі вимог кредиторів та розмір субсидіарної відповідальності), повинна бути підтверджена доказами, які відповідають засадам належності, допустимості, достовірності та вірогідності, передбаченим статтями 76–79 ГПК України.

КУЗПБ не містить вичерпного переліку доказів, які підтверджують факт доведення боржника до банкрутства.

При цьому до таких доказів належать, зокрема, звіт за результатами проведеного аналізу фінансово-господарського стану боржника, висновок про наявність або відсутність ознак доведення боржника до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій під час провадження у справі про банкрутство за результатом його проведення, складені відповідно до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності тощо.

Водночас відсутність у матеріалах справи висновку про доведення до банкрутства боржника не може бути беззаперечною підставою для звільнення винних осіб від субсидіарної відповідальності.

Звіт за результатами проведеного аналізу фінансово-господарського стану боржника, складений відповідно до Методичних рекомендацій, не становить безумовного доказу доведення боржника до банкрутства, а його наявність (або його відсутності) чи відсутність не є визначальним критерієм притягнення винних осіб до субсидіарної відповідальності, оскільки встановлення підстав для її покладення належить до дискреційних повноважень суду, які здійснюються ним за результатами сукупної оцінки

всіх наявних у справі доказів, у тому числі й цього звіту, який є лише одним із засобів доказування.

Тож відповідний звіт / висновок арбітражного керуючого, яким зафіксоване правопорушення (з доведення до банкрутства) та який складений з урахуванням вимог Методичних рекомендацій, є доказом та підставою для вимог про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство, а отже, складовою доказової бази (джерелом) на підтвердження об'єктивної сторони відповідного правопорушення.

Таким чином, звіт ліквідатора за результатами проведеного аналізу фінансово-господарського стану боржника та висновок про доведення боржника до банкрутства, складені згідно з Методичними рекомендаціями, поряд з іншими доказами є лише складовими доказової бази доведення боржника до банкрутства як підстави для притягнення винних осіб до субсидіарної відповідальності.

Детальніше з текстом постанови від 05.02.2025 у справі № 914/1196/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125095258>.

III. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Щодо набуття уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) статусу учасника справи про банкрутство

Стаття 1 КУзПБ пов'язує уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника саме з рішенням його вищого органу управління, що має визначену нормами корпоративного законодавства форму, зміст та процедуру прийняття.

Таке рішення вищого органу управління боржника, прийняте в регламентованому законом та статутом порядку і оформлене протоколом, є доказом уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника перед третіми особами у справі про банкрутство.

Водночас за наявності у боржника одного учасника (акціонера) він може самостійно здійснювати представництво своїх інтересів у справі про банкрутство або відповідно до приписів статті 37 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», статті 49 Закону України «Про акціонерні товариства» своїм письмовим рішенням уповноважити іншу особу представляти його інтереси.

Вступ у справу про банкрутство уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника має відбуватися шляхом подання заяв із процесуальних питань відповідно до статей 169, 170 ГПК України. При цьому уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника має підтвердити підстави представництва доказами в порядку статей 74–79 ГПК України, надавши, зокрема, відповідне рішення, оформлене протоколом вищого органу управління боржника.

Отже, набуття уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) статусу учасника справи про банкрутство має ґрунтуватися на ухвалі суду про залучення такої особи до участі у справі, постановленій в порядку статті 234 ГПК України.

Саме з набранням законної сили такою ухвалою уповноважена особа, окрім належних їй спеціальних прав – брати участь з правом дорадчого голосу в зборах кредиторів та роботі комітету кредиторів боржника, наділяється процесуальними правомочностями учасника справи за статтею 42 ГПК України.

Тож можливість реалізації повного обсягу процесуальної дієздатності уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) боржника пов'язана з фактом набуття зазначеною особою статусу учасника справи про банкрутство шляхом постановлення судом ухвали про її залучення до участі у справі за результатами розгляду відповідної заяви такої особи.

Таким чином, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника має право на оскарження судових рішень, постановлених у справі про банкрутство та у справах, які розглядалися в межах справи про банкрутство, незалежно від того, чи прийняті відповідні судові рішення до чи після призначення її уповноваженою особою, однак за наявності доведення відповідного правового зв'язку між оскаржуваними судовими рішеннями та порушенням інтересів такої особи.

У разі уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника після прийняття оскаржуваних цією особою судових рішень вона, як виняток, набуває статусу учасника справи про банкрутство шляхом його схвалення (легітимізації) за наслідком участі названої особи в судовому засіданні в суді відповідної інстанції.

Такі правові висновки викладені у постанові ВС у складі судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС від 20.05.2021 у справі № 910/24368/14.

Водночас у постанові ВС від 16.10.2024 у справі № 916/887/23 (916/2996/23) колегія суддів дійшла висновку, що викладена в постанові від 20.05.2021 у справі № 910/24368/14 правова позиція щодо процесуального порядку набуття уповноваженою особою засновників (учасників, акціонерів) боржника статусу учасника у справі про банкрутство стосується моменту виникнення повного обсягу процесуальної дієздатності та не може обмежувати таку особу без її попередньої легітимізації відповідною ухвалою суду в реалізації гарантованого Конституцією України (пункт 8 частини другої статті 129 ГПК України) права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Тобто уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, яка попередньо не була визнана учасником справи про банкрутство ухвалою суду за її заявою в порядку статей 169, 170 ГПК України, не позбавлена права на апеляційне та (у визначених законом випадках) касаційне оскарження судових рішень у такій справі з одночасним доведенням свого статусу на підставі відповідних доказів.

Таким правом наділений також засновник (учасник, акціонер) боржника, який володіє 100 % корпоративних прав боржника та, відповідно, може самостійно здійснювати представництво своїх інтересів.

Отже, суди апеляційної чи касаційної інстанції під час вирішення питання прийнятності відповідно апеляційної чи касаційної скарги не позбавлені можливості дослідити отримані докази, зокрема, наявності у заявника 100 % корпоративних прав чи відповідного рішення (про уповноваження особи на представництво інтересів засновників

(учасників, акціонерів) боржника), оформленого протоколом вищого органу управління боржника.

Детальніше з текстом постанови від 14.01.2025 у справі № 921/740/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124484768> (також див. постанову від 24.01.2025 у справі № 916/2786/23).

Щодо правозастосування положень Закону України «Про судовий збір» стосовно визначення ставок судового збору в процедурах банкрутства

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом хоча і в межах основної справи про банкрутство боржника, але у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України. За розгляд у позовному провадженні у межах справи про банкрутство, провадження у якій регулюється нормами КУзПБ, майнового чи немайнового спору господарському суду необхідно обраховувати розмір судового збору із ставки, що підлягає сплаті за подання позовної заяви відповідно майнового чи немайнового характеру (підпункти 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір»). Водночас ставки судового збору за подання заяв в основній процедурі банкрутства передбачені підпунктами 8–10 пункту 2 частини другої статті 4 зазначеного Закону.

Тому за подання касаційної скарги про перегляд судових рішень, прийнятих за наслідком розгляду позовної вимоги про визнання недійсним договору купівлі-продажу та застосування наслідків недійсності цього правочину, що розглядалася у позовному провадженні в межах справи про банкрутство, належить сплатити судовий збір із розміру ставок для позовної заяви немайнового характеру та позовної заяви майнового характеру, тобто відповідно до підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».

Водночас для такої специфічної вимоги, як спростування майнових дій боржника, яка передбачена нормами спеціального закону про банкрутство, законодавцем установлена окрема ставка судового збору. Відповідно до підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» ставка за подання такої заяви становить 2 розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Детальніше з текстом постанови від 13.03.2025 у справі № 910/18499/20 (910/18305/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126020083>.

Щодо звільнення від сплати судового збору за подання боржником в особі розпорядника майна апеляційної скарги

У разі звернення арбітражного керуючого, призначеного розпорядником майна, від імені боржника та з метою захисту його інтересів арбітражний керуючий діє не як фізична особа (громадянин), що звернулася із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у розумінні пункту 7 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», а як суб'єкт незалежної професійної діяльності – представник боржника, через що відповідне звернення арбітражного керуючого є зверненням боржника, а тому на таке звернення не

поширюються пільги щодо сплати судового збору, передбачені пунктом 7 частини першої статті 5 зазначеного Закону.

Перебування боржника в процедурі банкрутства не звільняє його від сплати судового збору, а відповідні витрати належать до витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність), відшкодування яких врегульовано положеннями статті 30 КУзПБ.

Тому, враховуючи, що положення статей 5, 8 Закону України «Про судовий збір» не передбачають можливості звільнення від сплати судового збору за подання боржником в особі розпорядника майна (арбітражного керуючого) апеляційної скарги, апеляційний суд не має підстав для звільнення боржника, від імені якого звернувся розпорядник майна, від сплати судового збору за подання апеляційної скарги.

Детальніше з текстом постанови від 14.01.2025 у справі № 904/11028/15 (904/5476/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124687642>.

Щодо правил оскарження судового рішення, ухваленого за результатами розгляду вимог кредитора у справі про банкрутство

Ухвала, яку було прийнято за результатами розгляду кредиторських вимог, може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Поряд із цим відповідно до частини другої статті 47 КУзПБ у попередньому засіданні господарський суд розглядає всі вимоги кредиторів, що надійшли протягом строку, передбаченого частиною першою статті 45 цього Кодексу, у тому числі щодо яких були заперечення боржника або розпорядника майна. За результатами розгляду вимог окремого кредитора господарський суд постановляє ухвалу про їх визнання чи відхилення (повністю або частково), що не може бути оскаржена окремо від ухвали господарського суду, постановленої за результатами попереднього засідання.

Частиною третьою цієї статті КУзПБ передбачено, що ухвала господарського суду, постановлена за результатами попереднього засідання, може бути оскаржена стороною у справі про банкрутство лише в частині конкретних вимог кредиторів.

Отже, ухвала за результатами розгляду вимог окремого кредитора (так звана «індивідуальна» ухвала) не може бути оскаржена окремо від ухвали господарського суду, постановленої за результатами попереднього засідання, у відповідній частині (щодо конкретних вимог кредиторів) за прямою вимогою закону, а визначені про це в абзаці другому частини другої статті 47 КУзПБ положення є тим винятком із загального правила оскарження судових рішень / ухвал у справі про банкрутство, що передбачено частиною другою статті 9 цього Кодексу та пунктом 17 частини першої статті 255 ГПК України.

Наслідки недотримання зазначеного правила щодо оскарження ухвали у справі про банкрутство визначені ГПК України та передбачають, що апеляційний господарський суд не приймає до розгляду і повертає апеляційну скаргу на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 260 ГПК України: якщо скаргу подано на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, тобто якщо скаргу подано з порушенням відповідних приписів статей 254, 255 ГПК України, або без урахування окремих винятків за приписами КУзПБ, зокрема щодо неможливості оскарження ухвали за результатами розгляду вимог кредитора окремо від

ухвали господарського суду, постановленої за результатами попереднього засідання (абзац другий частини другої статті 47 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови від 04.03.2025 у справі № 922/4650/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804521> (також див. постанови від 17.03.2025 у справі № 917/538/24 (917/861/24), у справі № 917/538/24 (917/871/24)).

Щодо судових рішень, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами

Диспозиція частини першої статті 320 ГПК України розмежовує такі судові рішення, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами:

- рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи;
- ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Отже, оскільки в обох випадках до судових рішень, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами, належать такі, що постановляються у формі ухвали, законодавець розмежував їх на:

- ухвали господарського суду, які постановлені за правилами ГПК України і якими закінчено розгляд справи;
- ухвали, якими розгляд справи може бути не закінчено, однак вони постановляються у справах про банкрутство (неплатоспроможність), тобто за спеціальними правилами, визначеними спеціальним законом з питань банкрутства (Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а з 21.10.2019 – КУзПБ), і підлягають оскарженню у випадках, передбачених спеціальним законом з питань банкрутства.

При цьому за правовою (процесуальною) природою судових рішень, які ухвалюються у справах про банкрутство (неплатоспроможність), зокрема тих, що постановляються у вигляді ухвал, їх умовно можна поділити на дві групи.

1) ухвали, можливість постановлення, підстави та порядок ухвалення яких регламентовано винятково спеціальним законом з питань банкрутства (КУзПБ): про відкриття провадження у справі; затвердження плану санації та введення процедури санації у справі про банкрутство; затвердження звіту ліквідатора, ліквідаційного балансу та закриття провадження у справі про банкрутство; визнання грошових вимог до боржника; відмову в затвердженні плану санації у справі про банкрутство; заміну арбітражного керуючого; за результатами розгляду скарги на дії ліквідатора тощо;

2) ухвали, які постановляються за правилами ГПК України, опосередковують рух справи про банкрутство та вирішують окремі процесуальні питання, що порушені та виникають у справі, яка відноситься до юрисдикції господарського суду та провадження у якій здійснюється у порядку, передбаченому ГПК України (частина перша статті 2 КУзПБ, частина сьома статті 12 ГПК України): про відкладення розгляду справи; прийняття її до провадження іншим складом суду; залишення без руху / без розгляду заяв; за результатами розгляду поданих у справі клопотань / заяв, за винятком тих, які належать до попередньої групи ухвал, тощо.

Якщо на першу групу ухвал поширюються правила їх оскарження, що регламентовані спеціальними нормами КУзПБ (стаття 9 тощо), то на другу групу ухвал, які за їх процесуальною природою можуть бути ухвалені у будь-якій господарській справі, а не лише у справі про банкрутство, – загальні правила їх оскарження, визначені положеннями статті 255 ГПК України.

Тож ухвалами у справах про банкрутство (неплатоспроможність), про які законодавець зазначив у частині першій статті 320 ГПК України, є ті ухвали, на які поширюються правила їх оскарження, передбачені винятково спеціальними нормами закону з питань банкрутства (КУзПБ), а не загальними нормами статті 255 ГПК України (щодо апеляційного оскарження ухвал у господарській справі).

Правильність цього висновку підтверджується тим, що за протилежного висновку виникає суперечлива ситуація так званих «подвійних стандартів», коли у справах про банкрутство, на відміну від справ позовного провадження, всі ухвали, якими не закінчено розгляд справи, однак які оскаржуються в апеляційному порядку, підлягають перегляду за нововиявленими обставинами.

Правила передачі судом справи на розгляд іншого суду та постановлення відповідного рішення (яким є ухвала суду першої інстанції про направлення матеріалів справи для подальшого її розгляду в межах справи про банкрутство боржника) регламентовані положеннями статті 31 ГПК України, тоді як спеціальні норми, зокрема статті 7 КУзПБ, передбачають визначення відповідної підсудності – порядку розгляду спорів, стороною в яких є боржник.

Тому в розумінні частини першої статті 320 ГПК України за нововиявленими обставинами може бути переглянуто лише судове рішення, яким закінчено розгляд справи. Ухвала ж суду про направлення матеріалів справи для подальшого розгляду в межах справи про банкрутство боржника не належить до переліку судових рішень, передбачених цією статтею, оскільки зазначену ухвалу було постановлено за наслідками вирішення процедурних питань під час здійснення провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови від 11.02.2025 у справі № 922/2579/19 (922/1648/19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125095201>.

Дайджест № 3/2025 правових позицій судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС (актуальна судова практика у справах про банкрутство юридичних осіб). Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – березень 2025 року / Упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2025. 41 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн
fb.com/supremecourt.ua
[**t.me/supremecourtua**](https://t.me/supremecourtua)